

HADŽI RAMIZ-EFENDIJA DOBRAČA

Meho MANJGO

Gazi Husrev-begova biblioteka
mehomanjgo@hotmail.com

SAŽETAK: U fokusu rada je život i rad Ramiz-ef. Dobrače, istaknutog rogatičkog alima koji je u službi Islamske zajednice proveo više od šezdeset godina. U prvom dijelu rada predstavljeni su osnovni biografski podaci o Ramiz-ef., zatim njegov imamsko-muallimski rad u Rogatici, Sarajevu, Gornjem Rahiću, te njegove aktivnosti kao sekretara Odbora Islamske zajednice i predsjednika Udruženja ilmijske u Brčkom. Posebna pažnja posvećena je njegovom angažmanu u društvima i organizacijama koje su imale za cilj prosvjećivanje i opismenjavanje muslimanskog stanovništva, suzbijanje alkohola i prosjačenja, te pomaganje i zbrinjavanje nezbrinutih i nemoćnih osoba.

Ključne riječi: Ramiz-ef. Dobrača, džematski imam, Rogatica, Gornji Rahić, Brčko

Uvod

Ovaj rad ima za cilj podsjetiti na život i djelovanje Ramiz-ef. Dobrače, brata Kasim-ef. Dobrače, imama, hatiba i muallima u Rogatici, Sarajevu, Gornjem Rahiću i Brčkom. Na osnovu njemu dostupnih izvora, biografiju, životni put i aktivnosti Ramiz-ef. predstavio je Enver Mulahalilović u radu koji prikazuje imame i hatibe u Gornjem Rahiću u kojem je dugi niz godina Ramiz-ef. obavljao dužnost džematskog (glavnog) imama. Kasniji istraživači i autori koji su pisali o Ramiz-ef. uglavnom su se koristili i pozivali na rad E. Mulahalilovića.

Pored spomenutog, ovaj rad prvenstveno je baziran na do sada neobjavljenim dokumentima koji su pohranjeni u Arhivu Islamske zajednice, a putem kojih ćemo predstaviti nepoznate dionice i crtice iz nasdave sadržajnog i plodonosnog rada Ramiz-ef. U uvodnom dijelu rada predstavljeni su osnovni biografski podaci o Ramiz-ef., njegovo školovanje, a potom stupanje u Islamsku zajednicu i služba u njoj. U fokusu

drugog dijela rada su aktivnosti Ramiz-ef. na vjerskom, prosvjetnom i društvenom planu, a na kraju rada prikazani su njegovi objavljeni radovi.

Rođenje i školovanje

Prema podacima iz sačuvanog rodnog lista, Ramiz-ef. je rođen 20. septembra 1896. godine u Vragolovima kod Rogatice.¹ Majka mu se zvala Hasnija rođ. Vručak, vrlo pobožna žena kojoj je Mushaf uvijek bio pri ruci, a otac Rašid, vrlo cijenjen i ugledan domaćin, koji je zajedno sa svojom hanumom odškolovalao četvericu od pet svojih sinova ulažući pri tome maksimalne fizičke napore. (Dautović, 2005:13) Iz ove porodice potječe i ugledni bosanski alim Kasim-ef. Dobrača, brat Ramiz-ef., svršnik Al-Azhara u Kairu, muderris Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu, predsjednik Sreskog odbora El-Hidaje u Sarajevu i dugogodišnji

¹ Rodni list kao i ostali dokumenti korišteni u ovom radu pohranjeni su u Arhivu Islamske zajednice u Bosni Hercegovini

uposlenik Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu u kojoj je radio na obradi orijentalnih rukopisa dajući time nemjerljiv doprinos izučavanju našeg kulturno-historijskog naslijeđa na orijentalnim jezicima. (Mehmedović, 2018:139)

Osnovno obrazovanje Ramiz-ef. stekao je u Rogatici, a potom odlazi

(AIZBIH), Gazi Husrev-begova biblioteka, fond – dosijei službenika, kutija br. 1, D/1-10.

u Sarajevo gdje je početkom novembra 1908. godine upisao Carevu medresu. Za vrijeme školovanja u ovoj medresi vladao se besprijekorno, a istu je završio u decembru 1913. godine. Svjedočanstvo mu je potpisao muderris Mehmedagić Hasan Husni. (AIZBIH) Pored medrese, "četiri razreda niže gimnazije vanredno je završio preko dopisne škole." (Mulahalilović, 1982:408-411)

Tečaj za "stručnu naobrazbu muslimanskih vjerskih službenika" položio je odličnim uspjehom u Rogatici, 8. aprila 1928. godine. Ispitnu komisiju činili su: hfz. Muhamed Ajanović, "stariješina tečaja i šerijatski vježbenik" u Rogatici, te Muhamed-ef. Hadži-ahmetović, član Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Rogatici i vjeroučitelj Građanske škole u Rogatici. Pred ovom komisijom Ramiz-ef. polagao je sljedeće predmete: Pravilno učenje Kura'ani-Kerima, Tedžvid, Bergivija, Bračno pravo, Nasljedno pravo, Tuhfetul-ihvan, Risalei Ahlak, Uputa u povijest islama, Fikhul-ibadat, Štatut za autonomnu upravu, Takseni zakon, Vojni zakon, Čitanje latinice i ćirilice, Račun, Čitanje arebice, Pisanje latinice i ćirilice, Pisanje arebice. Nedugo nakon što je završio ovaj tečaj, Ramiz-ef. je pred Kotarskim šerijatskim sudom u Rogatici, 30. jula 1928. godine, položio ispit za imama – matičara te se na taj način osposobio za poslove vođenja matičnih knjiga. (AIZBIH)

Ramiz-ef. je "tokom redovnog školovanja i kasnije marljivim radom i učenjem postigao solidno obrazovanje. Lijepo je savladao arapski, turski i perzijski jezik, a služio se još njemačkim i mađarskim jezikom, što mu je omogućilo da svoje obrazovanje stiče i proširuje čitanjem izvorne literature na više jezika." (Mulahalilović, 1982:408)

Stupanje u službu Islamske zajednice

U službu Islamske zajednice Ramiz-ef. stupio je u decembru 1919. godine preuzevši dužnost vjeroučitelja u Narodnoj osnovnoj školi u Stjenici,

Rogatica. Za navedenu dužnost naknadno je dobio dekret od Ulema-medžlisa, br. 1747/20 od 5. augusta 1920. godine. Reisu-l-ulema Džemaludin-ef. Čaušević postavio ga je za mualima u Stjenici u oktobru 1921. godine. Iz nedatiranog dopisa br. 81/26 kojeg je Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Rogatici uputilo Ramiz-ef. zaključuje se da je imenovani radio u Stjenicama do 1926. godine, a potom je prešao u Rakitnicu, Rogatica. U dopisu se navodi: "Pošto je povjerenstvo sa džematlijama Rakitnice, Borovska, Kozadre i Dobrašine nagodbu sklopilo i to po uvjetima koje si ti stavio, za to se pozivaš da 8. septembra... 1926... se nadješ u mektebu Rakitnici, da od roditelja primiš djecu, te rezultate o početku mekteba i o upisu javiš povjerenstvu..." Dekretom Ulema-medžlisa br. 1544/30 od 17. novembra 1930. godine Ramiz-ef. je odobreno da može "vršiti dužnost mualima mektebi ibtidaije u Rakitnici sreza rogatičkog." Ovu dužnost obavljao je do 6. oktobra 1935. godine kada je Ulema-medžlis na svojoj sjednici br. 2720/35 donio odluku da se Ramiz-ef. "postavi IV (četvrtim) mualimom ovogodišnjeg mekteba u Rogatici..." (AIZBIH)

Imam i hatib

Careve džamije u Rogatici

Enver Mulahalilović navodi da je Ramiz-ef. 1925. godine "premješten za imama Careve džamije u Rogatici." (Mulahalilović, 1982:409). Međutim, prema dokumentima koji su pohranjeni u Arhivu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Ramiz-ef. je u junu 1940. godine postavljen za imama Careve džamije. Pitanje imama ove džamije postalo je aktuelno među nadležnim organima Islamske zajednice koncem 1939. godine kada je mjesto imama i hatiba ove džamije ostalo upražnjeno odlaskom dotadašnjeg imama, Esad-ef. Imamovića, na odsluženje vojnog roka. Nakon njegovog odlaska prvo je predložen Abdulah-ef. Dreca da preuzme imamsku dužnost u Carevoj

džamiji. Međutim, Sresko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Rogatici, 2. novembra 1939. godine, obavijestilo je Ulema-medžlis da se imenovani "ne može primiti imamske dužnosti u Carevoj džamiji u Rogatici usljed nedostatka vremena i slabog zdravlja. Ujedno je izjavio da vjeronauku u Narodnoj osnovnoj školi predaje 20 časova sedmično, a u Građanskoj školi 8 časova sedmično..." (AIZBIH)

Nakon toga je na upit Ulema-medžlisa u vezi s rješavanjem pitanja imama Careve džamije, Sresko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Rogatici u aprilu 1940. godine, uz podsjećanje da je imam Careve džamije u Rogatici "Imamović Esad otišao na odsluženje kadrovskog roka", obavijestilo ovo povjerenstvo da dužnost hatiba u ovoj džamiji "sada vrši Dobrača Ramiz", a što se tiče dužnosti imama "za ovo nema određene ličnosti, te između prisutnih u džamiji razna lica prolaze pred džemat, a u većini slučajeva Škaljić H. Muhamed ef." (AIZBIH)

U maju 1940. godine Sresko vakufsko-mearifsko povjerenstvo u Rogatici donijelo je odluku da se na mjesto imama i hatiba Careve džamije "postavi Dobrača Ramiz, mualim iz Rogatice", jer imenovani "posjeduje sve stručne kvalifikacije: 5 godina bivše Careve medrese u Sarajevu, imamsko-mualimski ispit... i matičarski ispit". U zaključku odluke se ne spominje da je Ramiz-ef. ranije obavljao imamsku dužnost u Carevoj džamiji, već stoji: "...kandidat se nalazi u mualimskoj službi u Rogatici po rješanju Ulema medžlisa br. 2720/35 od 6 oktobra 1935 godine". (AIZBIH)

Ovaj prijedlog upućen je i prihvaćen od Ulema-medžlisa i dekretom ovog povjerenstva br. 4863/40 od 18. juna 1940. godine Ramiz-ef. je postavljen za imama u Carevoj džamiji u kojoj je obavljao i dužnost hatiba odobrenjem reisu-l-uleme Fehim-ef. Spahe. Nakon što je dobio spomenuti dekret, Ramiz-ef. je obavijestio Ulema-medžlis da je na dužnost imama Careve džamije "nastupio sa danom 30 juna 1940 godine". (AIZBIH)

Iz korespondencije Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Rogatici i Ulema-medžlisa u Sarajevu u vezi s pitanjem oslobođenja vjerskih službenika od vojne vježbe u slučaju rata, zaključuje se da je Ramiz-ef. pored imamske i hatibske dužnosti u Carevoj džamiji obavljao i muallimsku dužnost kao i dužnost poslovođe Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Rogatici. Naime, na raspis Ulema-medžlisa, datiranog 8. aprila 1940. godine, u vezi s dostavljanjem "spiska najpotrebnijih vjerskih službenika za Islamsku vjersku zajednicu u slučaju rata", iz Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva u Rogatici su u julu 1940. godine predložili spisak Ulema-medžlisu "u kome je navedeno da je Dobrača Ramiz, imam i hatib Careve džamije u Rogatici, neophodno potreban za Islamsku vjersku zajednicu u slučaju rata, jer je imam i hatib glavne gradske džamije u Rogatici kojoj istodobno gravitira viši broj okolnih sela", a osim toga on je u Rogatici potreban i kao "mualim u mektebu i poslovođa u Sreskom Povjerenstvu." (AIZBIH)

Zbog izbijanja Drugog svjetskog rata i ratnog pustošenja istočne Bosne, Ramiz-ef. je bio primoran napustiti Rogaticu. U novembru 1941. godine obavijestio je Ulema-medžlis da je "prije izvjesnog vremena došao... u Sarajevo" i da se ne može vratiti "na svoju dužnost u Rogatici zbog izvanrednih prilika koje tamo vladaju". (AIZBIH) U Sarajevu je jedno vrijeme obavljao dužnost imama Ašik-Memi džamije i muallima mekteba Osman-bega Dženetića, a pored imamske i muallimske dužnosti obavljao je i dužnost glavnog blagajnika Nabavljačke zadruge državnih službenika. Osjetivši šta znači biti izbjeglica, nesebično je radio na zbrinjavanju izbjeglica s područja Rogatice koje su pribježište pronašle u Sarajevu i njegovoj okolini. (Mulahalilović, 1982:409).

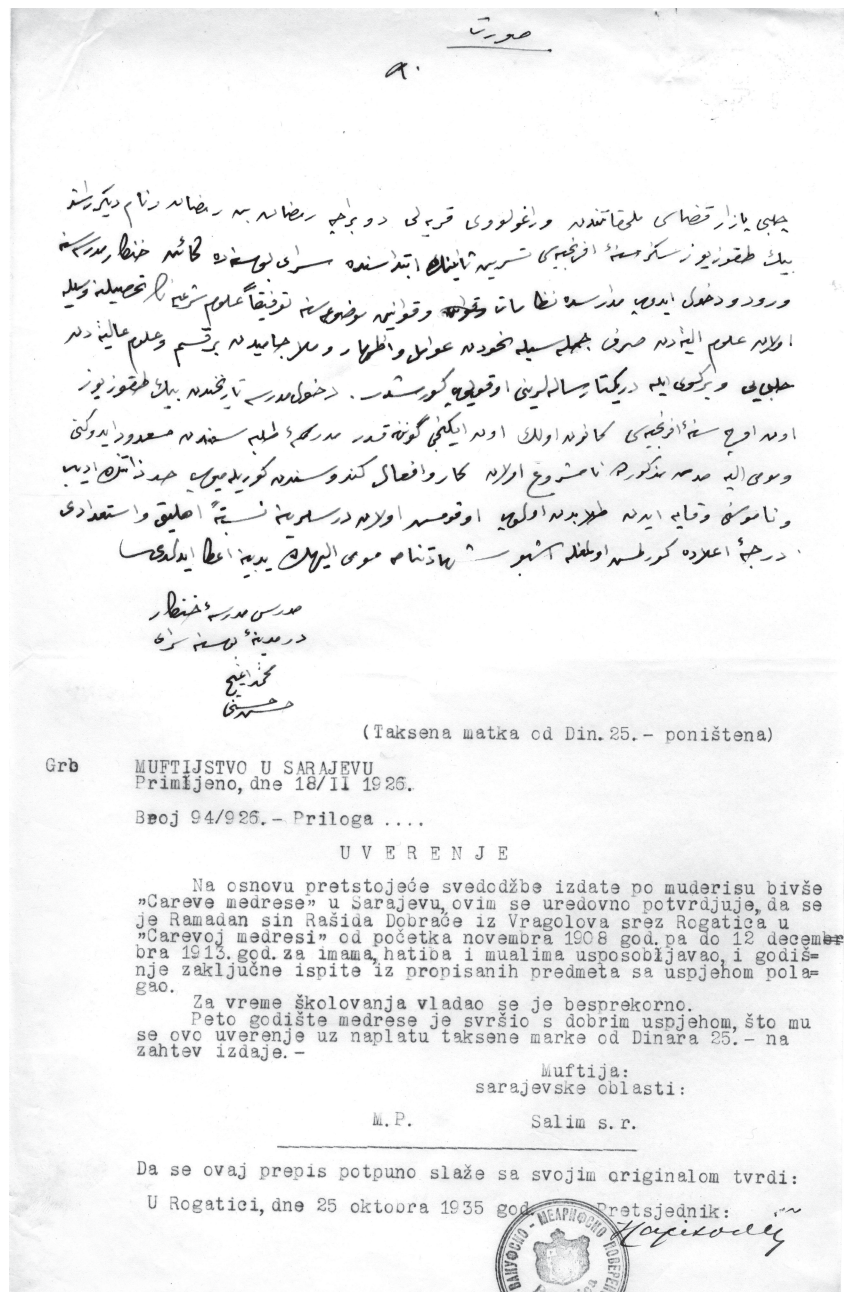
Služba u Brčkom

U augustu 1945. godine Ramiz-ef. je zatražio od Ulema-medžlisa postavljenje "na koje upražnjeno

mjesto džematskog imama u dolini rijeke Bosne ili po mogućnosti u blizini Dervente, Brčkog, Tuzle i Bijeljine radi školovanja djeteta u srednjoj školi." Razmatrajući njegovu molbu Ulema-medžlis je donio zaključak br. 1579/45 od 1. augusta 1945. godine, kojim se Ramiz-ef. postavlja za v.d. džematskog (glavnog) imama u džematu Gornji Rahić (Brčko). Obaveze džematskog imama Ramiz-ef. je izvršavao sedamnaest godina u Gornjem Rahiću i u tom svojstvu je i pensionisan 31. oktobra 1962. godine. Nakon pensionisanja Ramiz-ef. se nastanio u Brčkom gdje je nastavio s marljivim i plodonosnim radom

obnašajući dužnost sekretara Odbora Islamske zajednice i predsjednika Udruženja ilmije Brčko. Godine 1969. obavio je petu islamsku dužnost – hadž. (AIZBIH)

U Brčkom je Ramiz-ef. dao značajan doprinos prilikom obnove i gradnje džamija i drugih vjerskih objekata oštećenih i porušenih tokom Drugog svjetskog rata. S ciljem unapređenja vjerskog života u Brčkom obišao je gotovo sve džemate, prisustvovao brojnim vjerskim svečanostima, održavao vazove povodom otvaranja novosagrađenih džamija, obilježavanja mevluda, nove hidžretske godine, završnih mektepskih ispita itd. U svojim vazovima često je prisutnima

govorio o potrebama Islamske zajednice, ukazivao na važnost naših odgojno-obrazovnih institucija, Gazi Husrev-begove medrese i Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu, te ih podsticao da budu redovni pomagači Islamske zajednice i spomenuta dva odgojno-obrazovna zavoda. Ramiz-ef. je često podsticao roditelje da svoju djecu šalju u škole i mektebe. Smatrao je da je pri svakom odboru Islamske zajednice neophodno osnovati fondove iz kojih će se financirati nabavka knjiga i udžbenika za siromašne učenike. U tom kontekstu nerijetko je znao kazati: “Kad bi naši ljudi imali više razumijevanja za svoje mlađe i siromašnije đake i učenike stvorili bi jak fond pri Odborima IZ za otkup i rasturanje potrebne štampe. Za nehat i ove propuste svi smo odgovorni. Svjedoci smo koliko su radosna djeca kada im se u ruke dadne korisna i lijepa knjiga.” (Dobrača, 1970:512)

Pored poslova koje je obavljao u svojstvu sekretara Odbora IZ Brčko, često je znao mijenjati svoje kolege u mihrabu i na minberi. Popunjavao je upražnjena imamska mjesta do imenovanja stalnih imama. Tako je primjera radi na molbu mještana džemata Osijek (Brčko) jedno vrijeme obavljao dužnost imama, hatiba i muallima u ovom džematu u kojem je mjesto imama ostalo upražnjeno smrću Šerif-ef. Špice, 25. novembra 1970. godine. U odsustvu stalnih imama znao je odlaziti u najudaljenije džemate Brčkog kako bi predvodio dženazu namaz. U Brčkom je radio do 1978., kad se konačno povukao u miran život. (AIZBIH)

Društveni angažman

Prema pisanju E. Mulahalilovića, “neobično je bogat i sadržajan život i rad hadži Ramiz-efendijin. Pored obavljanja svojih redovnih dužnosti i poslova... a to je vrijeme od 1918. do 1978. godine, što iznosi punih šesdeset godina, on je kroz cijelo to vrijeme bio vrlo aktivan društveni i kulturno-prosvjetni radnik”. Kao vjerski službenik u Rogatici bio je povjerenik društva *Gajret* i mnogo je

učinio da se u vremenu između dva rata što više nezbrinute djece pošalje na izučavanje raznih zanata i stručnih škola, zbog čega je više puta nagrađivan i pohvaljivan. (Mulahalilović, 1982:409)

Ramiz-ef. je dugo godina bio predsjednik društva *Trezvenost* i u tom svojstvu je mnogo učinio na prosvjećivanju i suzbijanju alkoholizma u Rogatici i njenoj okolini. Aktivno je bio uključen u rad, a jedno vrijeme je bio i blagajnik udruženja za suzbijanje prosjačenja i zbrinjavanje nezbrinutih i nemoćnih lica. U tom svojstvu pomagao je i zbrinjavao izbjeglice iz istočne Bosne tokom Drugog svjetskog rata, a poslije Drugog svjetskog rata u svojstvu džematskog imama u Gornjem Rahiću i sekretara Odbora Islamske zajednice Brčko i predsjednika Udruženja ilmijje Brčko zalagao se za pomoć siromašnim muslimanima i muslimankama. Također, zapažen je bio i njegov rad “na širenju zadrugarstva i njegovih ideja u periodu između dva svjetska rata na području Rogatice”, gdje je ostvario značajne rezultate, zbog čega je “u znak priznanja, biran za predsjednika zadruge.” (Mulahalilović, 1982:409)

Njegov rad na prosvjetnom planu i opismenjavanju širokih narodnih masa je vrijedan pažnje. Nedugo nakon što je preuzeo dužnost džematskog imama u Gornjem Rahiću, Ramiz-ef. je zatražio odobrenje da predaje vjeronauku u osnovnoj školi u Gornjem Rahiću. Njegova molba je odobrena od strane Odsjeka za prosvjetu pri Sreskom narodnom odboru u Brčkom u martu 1948. godine pod uslovom da vjeronauku predaje “samo u prostorijama navedene škole” i da držanje vjeronauke ne ide “na štetu redovne nastave”. (AIZBiH) U vrijeme kada osnovna škola u Gornjem Rahiću nije imala redovnog učitelja, Ramiz-ef. je organizirao i držao analfabetske tečajeve s ciljem opismenjavanja stanovništva ovog kraja zbog čega je nagrađivan i redovno biran za člana školskog odbora u Rahiću. (Mulahalilović, 1982:409)

U svojstvu predsjednika Udruženja ilmijje Brčko Ramiz-ef. je mnogo

radio i učinio na proširenju saradnje, razvijanju i unapređivanju međuljudskih i međuvjerskih odnosa sa sličnim staleškim organizacijama drugih konfesija kod nas. Otvorena, do kraja iskrena i dobronamjerna i konstruktivna međusobna saradnja s tim područnim udruženjima drugih konfesija prerastala je između Ramiz-ef. i nekih predstavnika tih udruženja u prisno prijateljstvo koje je trajalo i poslije odlaska tih ljudi s područja Brčkog. (Mulahalilović, 1982:410) Još dok je bio imam džemata Gornji Rahić uspješno je saradivao i razvio iskreno prijateljstvo s protom Ristom Nakićem. Na njegovoj sahrani Ramiz-ef. je održao oproštajni govor i tom prilikom je istakao da se u primjeru prote Nakića svi vjerski službenici i pojedinci, bez razlike na vjeru, mogu ugledati “kako treba voljeti svoj narod i svoju domovinu, časno živjeti i časno umrijeti.” (*Glasnik*, 1964:435-437)

Hroničar svoga vremena

Pored bogatog i plodonosnog društvenog rada Ramiz-ef. je na stranicama glasila Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini objavio značajan broj radova. Marljivo je bilježio sve ono što se dešavalo u društvu u zajednici u kojoj je radio i djelovao. Kao džematski imam u Gornjem Rahiću, a kasnije kao sekretar odbora Islamske zajednice Brčko i predsjednik Udruženja ilmijje, bio je redovan dopisnik *Glasnika* u kojem je objavio ukupno trideset radova. Većina tekstova su nekrolozi napisani i objavljeni povodom smrti vjerskih službenika i drugih značajnih ličnosti s područja medžlisa Islamske zajednice Brčko, dok su ostali tekstovi posvećeni svečanom otvaranju džamija, obilježavanju mevluda, hadžijskim ispraćajima, mektepskoj pouci i drugim vjersko-prosvjetnim aktivnostima na području medžlisa Islamske zajednice Brčko.

S posebnim poštovanjem pisao je o svojim kolegama imamima nastojeći otrgnuti od zaborava njihov nesebičan i požrtvovan rad za opće dobro. Izvještavao je, između

ostaloga, čitatelje naše periodike o uspjesima naših imama na polju mektepske pouke, opismenjavanju odraslih muslimana putem organiziranja analfabetskih tečajeva, njihovom angažmanu pri obnovi i podizanju vjerskih objekata itd. Zahvaljujući njegovom spisateljskom angažmanu naša javnost je imala priliku upoznati se i odazvati se na jednu plemenitu akciju koju su pokrenuli imami s područja Brčkog. Naime, oni su organizirali akciju prikupljanja dobrovoljnih priloga, te se odrekli jednomjesečne plate “na ime pomoći postradalom arapskom stanovništvu od Izraelske agresije na Srednjem istoku” tokom 1967. godine. (Dobrača, 1967:353) Pratio je Ramiz-ef. svoje kolege na putu ka vječnoj kući, održavao tom prilikom prigodna kazivanja, te na koncu o njima pisao i objavljivao nekrologe.

Pisao je Ramiz-ef. i o našem narodu i njegovim hajratima. Izvještavao je čitatelje *Glasnika* primjera radi o Fatimi Suljić iz Brčkog koja je dinar po dinar sakupila 400.000 dinara i uložila ih za izgradnju vodovoda i česme u školskom dvorištu u Brodu, da se pored nauke njome napajaju učenici i ožednjeli putnici namjernici. Pisao je Ramiz-ef. i o kovaču Mehi Čelikoviću koji je za džamiju u Brodu izradio demire, kao i o našim dobrim majkama koje su tkale čilime i serdžade i iste darovale za potrebe obnovljenih i novosagrađenih džamija. (*Glasnik*, 1969:320)

Pisao je Ramiz-ef. o našoj lijepoj bosanskoj tradiciji i određenim vjerskim običajima koji su duboko ukorijenjeni u našoj tradiciji. U jednom tekstu objavljenom povodom odlaska na hadž Sulejmana Čandića iz Šatorovića kod Brčkog, Ramiz-ef. nas podsjeća na naše lijepe običaje prilikom odlaska naših ljudi na hadž. U tom kontekstu on piše: “Džamija je bila prepuna vjernika, a neki su oko džamije pratili tok programa. Prisutne hadžije iz prošle i ranijih godina kao i kandidati za hadž u ovoj godini bili su poredani u prvom safu (njih preko 15), te svojim zajedničkim učešćem uveličaše ovo veselje... Zatim je ustao

Čandić (Alije) Sulejman, kandidat za hadž i zamolio prisutne da mu u međusobnim odnosima možebitne greške oprostite, a za više eventualno potraživanje i oštećenje pojedinaca neka se zatraži odšteta i on će odmah isplatiti i poravnati se. Prisutni su odgovorili glasno ‘Halal olsun, neka Ti je sretan odlazak i povratak i sjeti se i nas na tim mubarek mjestima!’ Tekbiri i ilahije su učili ponovno imami u horu na glas i sa kandidatom na hadž izišli u dvorište. Po običaju prisutni imami i muezini su darovali košuljama, koje su na prsima prikopčane... Kod kuće našeg kandidata za hadž, ČANDIĆA SULEJMANA, dato je 7-8 sofri, ali je mnogo više bilo svijeta sa strane, koje su komšije i rođaci pozvali svojim kućama i dali im obilnu hranu, tako da niko nije otišao iz sela a da nije počašćen.” (Dobrača, 1965:196-197)

Ramiz-ef. je u *Glasniku* objavio sljedeće tekstove:

1. “Merhum Hadžib Karamujić (1890-1955)”, VII (XIX)/1956, br. 1-3, str. 109.
2. “Merhum Ali ef. Didić (1876-1956)”, VIII (XX)/1957; br. 7-9, str. 381-382.
3. “Merhum Salih ef. Muminović (1896-1956)”, VIII (XX)/1957, br. 7-9, str. 384-385.
4. “Merhum hafiz Mehmed Hulusi ef. Mulahalilović (1878-1952)”, IX (XXI)/1978; br. 6-8, str. 333-335.
5. “Merhum Derviš ef. Gojačić (1891-1959)”, XI (XXIII)/1960, br. 7-9, str. 406-407.
6. “Merhum hafiz Hasan ef. Hasanefendić”, XII (XXIV)/1961, br. 10-12, str. 463.
7. “Svečanost otvorenja obnovljene Bijele-Džedid džamije u Brčkom, XXVI/1963, br. 5-6, str. 216-218.
8. “Proslava Mevluda na području Pododbora udruženja ilmije Brčko”, XXVI/1963; br. 11-12, str. 571-572.
9. “Otvaranje opravljene Atik (Savske) džamije u Brčkom”, XXVII/1964, br. 1-2, str. 59-61.

10. “Čilimi za džamiju”, XXVII/1964, br. 7-9, str. 433-434.
11. “Proslava Mevludi-šerifa u Brčkom i okolini”, XXVII/1964, br. 10-11, str. 564-565.
12. “Plemeniti darovatelji čilima za džamije u Brčkom”, XXVIII/1965; br. 1-2, str. 36.
13. “Proslava Dana vakifa u Brčkom”, XXVIII/1965; br. 3-4 str. 137.
14. “Hadžijska dova u Šatorovićima (Odbor IVZ Brčko)”, XXVIII/1965; br. 5-6, str. 196-197.
15. “Gornji Rahić i prilike u njemu”, XXVIII/1965, br. 5-6, str. 204-205.
16. “Hadžijska dova u Brčkom”, XXVIII/1965, br. 7-8, str. 284-285.
17. “Mevlud u Brčkom”, XXVIII/1965, br. 9-10, str. 359-360.
18. “Merhum hafiz Bajram Ramić, XXIX/1966, br. 11-12, str. 610.
19. “Dobrovoljni prilozima za Aziziju džamiju”, XXX/1967, br. 1-2, str. 77-78.
20. “Vjerski službenici s područja IVZ Brčko za žrtve izraelske agresije”, XXX/1967, br. 7-8, str. 353.
21. “Mevludi-šerif u Vragolanima kod Rogatice”, XXXI/1968, br. 4-6, str. 199.
22. “Merhum Avdić Jusuf ef. (1932-1969)”, XXXII/1969, br. 5-6, str. 286.
23. “Aktivnost džematskog odbora u Košutnici (Rogatice)”, XXXII/1969, br. 7-8, str. 320.
24. “Otvorenje novosagrađene džamije u Gunji”, XXXIII/1970, br. 1-2, str. 56-58.
25. “Merhum dr Abdulah-beg Bukvica”, XXXIII/1970; br. 1-2, str. 60-62.
26. “Hatma-dove i vjerska obuka na području Odbora IZ Brčko”, XXXIII/1970, br. 9-10, str. 512.
27. “Merhum Šerif ef. Špica 1893-1970”, XXXIV/1971; br. 3-4, str. 223-224.

28. "Svečano otvorenje džamije u Čandama", XXXV/1972, br. 7-8, str. 339-394.
29. "Merhuma Abdurahmanović, rođ. Selmanagić Habiba-hanuma", XXXVI/1973; br. 9-10, str. 469.
30. "Merhum hafiz Sulejman ef. Piskavica", XXXVI/1973; br. 9-10, str. 470-471. (Fajić, 1983:50-51)

U *Preporodu* je Ramiz-ef., prema pisanju E. Mulahalilovića, objavio nekoliko članaka o pčelarstvu i medicini, a posebno o doprinosu Arapa razvoju evropske medicine. (Mulahalilović, 1982:410) Pretpostavljamo da su radovi potpisani inicijalima ili nekim drugim oznakama, jer pretraživanjem *Preporoda* putem digitalne biblioteke Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu nismo uspjeli pronaći spomenute radove. Pretragom digitalne biblioteke pronašli smo dva rada koja je Ramiz-ef. potpisao u *Preporodu*:

1. "Sastanak udruženja Ilmije u Brčkom", br. 2 (81), 15. januar 1974, str. 4.
2. "Svečano otvorenje Azizije džamije u Brezovom Polju", br. 22 (101), 15. novembar 1974, str. 6.

Pored objavljenih radova Ramiz-ef. je tokom života sakupio bogatu zbirku materijala i građe u vidu zabilješki, skica, izvoda, citata i zapažanja iz raznih oblasti nauke i društvenog života, a posebno iz povijesti, medicine, psihologije, filozofije, pčelarstva

itd. Među njegovim bilješkama posebno se izdvajaju njegova zapažanja s putovanja jedne grupe od trideset osam vjerskih službenika i funkcionera na čelu s reisu-l-ulemom hadži Sulejman-ef. Kemurom u Tursku koje je trajalo od 23. jula do 7. augusta 1966. godine. (Mulahalilović, 1982:410-411)

Zbog svega navedenog, a posebno zbog njegovog požrtvovanog i nadasve plodonosnog rada, reisu-l-ulema Naim-ef. Hadžićević je "svojim ukazom broj 1035/80. od 09. 11. 1980. godine" odao posebno pismeno priznanje i pohvalu Ramiz-ef. Na ahiret je preselio u Brčkom, 25. marta 1987. godine, a dva dana kasnije "mnoštvo kolega, saradnika, prijatelja i poznanika na dostojanstven način oprostilo se" od Ramiz-ef., "čiji će šezdesetogodišnji aktivan rad biti i ostati trajna i neotuđiva baština u riznicama Islamske zajednice". (Kavazović, *Preporod*, 1987:18)

Zaključak

Ramiz-ef. Dobrača pripada onoj generaciji naših imama koji su u vrlo složenim društveno-političkim okolnostima djelovali i radili kao vjerski službenici, ostvarujući pri tome značajne rezultate i uspjehe na vjersko-prosvjetnom planu. Cijeli svoj život i radni vijek u trajanju šezdeset godina posvetio je hizmetu islamu i muslimanima Bosne i Hercegovine.

Svoju misiju prema dokumentima koji se čuvaju u Arhivu Islamske

zajednice započeo je 1919. godine kao vjeroučitelj osnovne škole u Stjenici kod Rogatice. Potom je do početka Drugog svjetskog rata radio kao muallim u Rakitnici i Rogatici, a u junu 1940. godine od Ulema-mežlisa je imenovan za imama i hatiba Careve džamije u Rogatici. Muhadžirske dane za vrijeme Drugog svjetskog rata proveo je u Sarajevu gdje je pored imamske i muallimske službe pomagao na zbrinjavanju izbjeglica istočne Bosne. Po okončanju Drugog svjetskog rata odlazi u džemat Gornji Rahić kod Brčkog u kojem je obavljao dužnost glavnog imama sve do penzionisanja 31. oktobra 1962. godine. Nakon penzionisanja Ramiz-ef. odlazi u Brčko gdje obnaša dužnost sekretara Odbora Islamske zajednice i predsjednika Udruženja Ilmije.

Pored toga što je uspješno, savjesno i odgovorno izvršavao imamsku, hatibsku i muallimsku dužnost, Ramiz-ef. je bio hroničar svoga vremena, bilježio je i objavljivao sve ono što je bilo vezano za vjersko-prosvjetni život zajednice u kojoj je živio i djelovao. Kao vjerski službenik bio je uključen u brojna društva koja su imali za cilj ostvarivanje napretka pojedinca i zajednice. Zalagao se za opismenjavanje muslimanskog stanovništva držeći analfabetske tečajeve, radio je na suzbijanju alkohola, prosjačenja i svih drugih loših navika koje su vodile Bošnjake ka duhovnoj i materijalnoj zaostalosti i zapuštenosti. Gospodara molimo da Ramiz-ef. nagradi Svojom najljepšom nagradom!

Literatura

- Arhiv Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (AIZBIH), Dosijei službenika IZ, kutija br. 1, D/1-10.
- Dautović, Ferid (2005). *Kasim ef. Dobrača – život i djelo*. Sarajevo: El-Kalem.
- Mehmedović, Ahmed (2018). *Leksikon bošnjačke uleme*. Sarajevo: Gazi Husrev-begova biblioteka.
- Fajić, Zejnil (1983). *Bibliografija Glasnika Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ od 1933. do 1982. godine*. Sarajevo: Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ.
- Mulahalilović, Enver (1982). "Imami i hatibi džamije u Gornjem Rahiću 1160-1400. (1747-1980)." *Glasnik*, XLV, br. 4, str. 408-411.
- Kavazović, Osman (15. april 1987). "Hadži Ramiz ef. Dobrača". *Preporod*, br. 8/400, str. 18.
- Dobrača, Ramiz (1970). "Hatma-dove i vjerska obuka na području Odbora IZ Brčko". *Glasnik*, XXXIII, br. 9-10, str. 512.
- Dobrača, Ramiz (1967). "Vjerski službenici s područja IVZ Brčko za žrtve izraelske agresije". *Glasnik*, XXX/1967, br. 7-8, str. 353.
- Dobrača, Ramiz (1969). "Školska zadužbina Fatime Suljić iz Brčkog". *Glasnik*, XXXII, br. 7-8, str. 320.
- Dobrača, Ramiz (1965). "Hadžijska dova u Šatrovićima (Odbor IVZ Brčko)". XXVIII, br. 5-6, str. 196-197.
- "Svjetao primjer bratskog saosjećanja", *Glasnik*, 1964, str. 435-437.

الموجز

الحاج الشيخ رامز دوبراتشا

ميهو مانغو

يركز هذا المقال على حياة وأعماله الشيخ رامز دوبراتشا، العالم البارز من روغاتيتسا، الذي أمضى أكثر من ستين عاما في خدمة المشيخة الإسلامية. يقدم المقال في البداية بيانات الشيخ رامز الشخصية الأساسية، ثم ينتقل للحديث عن عمله أماما ومعلم دين في روغاتيتسا وسرايفو وغورني راهيتش، وسكرتيرا لمجلس المشيخة الإسلامية ورئيسا لجمعية علماء في برتشكو. ويولي المقال اهتماما خاصا بنشاطاته في الجمعيات والهيئات التي كانت تعمل على محو الأمية عند المسلمين وتعليمهم، ومكافحة الإدمان على الكحول والتسول، ومساعدة الفقراء والمحتجين.

الكلمات الرئيسية: الشيخ رامز دوبراتشا، إمام المسجد، روغاتيتسا، غورني راهيتش، برتشكو.

Summary

HAJI RAMIZ-EFENDI DOBRAČA

Meho Manjgo

The focal point of this article is life and work of Ramiz-ef. Dobrača, a renowned 'ālim of Rogatica who served in the Islamic Community for over sixty years. The first part of the article presents the basic biographical data of Ramiz-ef., following is a presentation of his activity and service as imām and mu'alim in Rogatica, Sarajevo, Gornji Rahić, and his engagement as the secretary of the Board of the Islamic Community and the president of 'Ilmiyyah Society in Brčko. His engagement in societies and organisations for increasing the literacy rate in Muslim population and their enlightenment, for prevention of alcoholism and begging on the streets and for helping and caring for neglected and homeless.

Key words: Ramiz-ef. Dobrača, imam of a jamāat, Rogatica, Gornji Rahić, Brčko